

som allerede nævnt også ske ved en mere intensiv udnyttelse af den oprindelige bestand af produktionsfaktorer. Jordens kapacitet kan i mange landbrug udnyttes bedre, end det i dag er tilfældet, gennem mere rationel jordbehandling og gødskning, mere produktive afgrødearter og -sorter m. v. Ved udvikling af trivelige og yderige husdyr kan staldbygningerne sikres en bedre udnyttelse, og gennem rigtigt sammensat foder i tilstrækkelig mængde bør husdyrenes og grovfoderets produktionskapacitet udnyttes fuldt ud.

Skal en forbedret kapacitetsudnyttelse kunne yde et væsentligt bidrag til en rationalisering af landbruget på længere sigt, må der dog uden tvivl i højere grad, end det hidtil almindeligt har været tilfældet, lægges vægt på at nå dette mål gennem en rationel tilpasning af faktorbestanden, om nødvendigt opnået gennem en vis indskrænkning heri, end ved en forøget produktion.

Landbrugsstatistikken og dens betydning som grundlag for en belysning af landbrugets stilling.

Af fuldmægtig i Det statistiske Departement *Peter Døssing*.

Vi bringer her fortsættelsen af den oversigt over landbrugsstatistikken, som fuldmægtig *P. Døssing* påbegyndte i tidsskriftets hæfte 9. Den afsluttende artikel, der fremkommer i et følgende hæfte, behandler de økonomiske forhold og redegør for, hvordan man ad statistisk vej kan beregne — og i nogen grad forudberegne — landbrugets økonomiske stilling.

Husdyrholdet.

Husdyrstatistikken i Danmark går lige så langt tilbage i tiden som statistikken over arealanvendelsen og høstudbyttet. Også inden for denne gren af landbrugsstatistikken klarede man sig med tællinger ca. hvert 5. år indtil den 1. verdenskrig, da forholdene gjorde det nødvendigt at gå over til tæl-

linger en eller undertiden flere gange årligt. Denne praksis er ikke senere forladt.

I årene før den sidste krig indhentes der regelmæssigt ved de årlige landbrugstællinger i juli måned oplysninger om husdyrbestanden på samtlige landbrugsejendomme. Desuden foretog man omkring årsskifterne såkaldte partielle tællinger af heste- og hornkvægbestanden, og for svinenes vedkommende afholdtes der fra 1933, da flæskeeksporten til England var blevet underkastet begrænsning, partielle tællinger med endnu større hyppighed, nemlig hver sjette uge, for at man til stadighed kunne være orienteret om udsigterne for flæskeproduktionen i den nærmeste tid. Også efter flæskeeksportkontingenteringens bortfald er de 6-ugentlige svinetællinger som bekendt bibeholdt. De særlige forhold under og efter krigen har gjort det nødvendigt at foretage tællinger af heste-, hornkvæg- og hønsebestanden 3 gange årligt mod — som nævnt — 2 gange årligt før krigen.

Princippet i fremgangsmåden ved de omtalte partielle tællinger er det, at oplysninger kun indhentes fra en femtedel af alle landkommunerne, jævnt fordelt over hele landet, hvorefter de procentvise forskydninger, der konstateres at have fundet sted i bestanden inden for disse kommuner siden den fuldstændige tælling i den sidst forløbne juli måned, overføres til hele landets bestand ved denne tælling. Den forudsætning, man herved går ud fra, at forskydningerne i husdyrbestanden relativt set er nogenlunde ens inden for alle kommuner, er ad erfaringens vej gang på gang påvist at være rigtig, og der knytter sig derfor samme praktiske sikkerhed til partialtællingerne som til de fuldstændige.

De fuldstændige husdyrtællinger omfatter alle husdyrarter af nævneværdig økonomisk betydning, nemlig heste, hornkvæg, svin, høns og i de senere år tillige får. I 1939 og 1946 foretoges endvidere optælling af kalkuner, ænder og gæs. Kaminholdet optaltes i nogle år under krigen, da det spillede en ikke helt ubetydelig rolle.

Heste-, hornkvæg-, svine- og hønseholdet specificeres ved tællingerne i nogle vigtige undergrupper. Hestebestanden de-

les i hingste, vallakker, hopper, plage og føl, hornkvægbestanden i tyre, stude, malkekøer, kvier og kalve og hønsebestanden i haner, høner og kyllinger. Specifikationen af svinebestanden er foretaget med særligt henblik på muligheden af at forudberegne svineslagtingernes omfang i tiden efter tællingen. Den omfatter avlsorner, drægtige og diegivende søer samt goldsøer og udsættersøer, endvidere pattegrise samt ungt tillæg og slagterisvin fordelt på vægtgrupper.

Enkelte specielle forhold belyses i forbindelse med optællingen af heste- og hornkvægholdet. For hestenes vedkommende tænkes på opgørelsen af antal hopper, der er bedækket i året forud for tællingsdagen, en opgørelse, der foretages for at gøre det muligt at skønne over størrelsen af føltillægget i det kommende år. Optællingen af hornkvægholdet suppleres med en opgørelse over, hvor mange køer der i året forud for tællingen er udsat af besætningerne enten på grund af ufrugtbarhed el. lign. eller af andre grunde.

I de landbrugsstatistiske meddelelser foretages opdelinger af husdyrholdet på landkommuner og byer. Navnlig for hesteholdets vedkommende har disse opdelinger under og efter krigen været af stor betydning.

Ligesom man for høstens vedkommende søger at nå til et samlet talmæssigt udtryk for størrelsen ved at omregne de enkelte afgrøder til afgrødeenheder, således angiver man også husdyrbestandens størrelse i et enkelt tal ved at omregne de enkelte husdyrarter til kreaturenheder eller storkreaturer, hvorved forstås en forbrugsenhed svarende til en malkeko. Ved omregningen benyttes en stærkt specificeret skala, hvor 1 storkreatur omfatter eksempelvis 1,75 kvier, 1 stor voksen hest, 3,33 føl, 2 slagterisvin, 25 pattegrise, 50 høns o. s. v.

Nogle konkrete tal til belysning af husdyrtællingernes hovedresultater i den sidst forløbne årrække anføres i følgende oversigt.

Som det ses, afspejler bevægelserne i antal storkreaturer med udpræget tydelighed de store nedskæringer, der har fundet sted i husdyrbestanden efter overgangen til selvforsyning med foderstoffer i 1940.

Husdyrbestanden i 1000 stkr.

	Heste	Hornkvæg ialt	heraf malkekoer	Svin	Får og læm	Høns	Storkreaturer ialt ¹⁾
1948	573	2 826	1 472	1 448	77	23 445	3 561
1947	601	3 014	1 546	1 830	91	19 415	3 801
1946	653	3 167	1 594	1 768	170	18 388	3 919
1945	644	3 237	1 578	1 646	213	16 827	3 858
1944	638	3 188	1 556	2 084	203	17 304	4 022
1943	625	3 028	1 462	2 083	186	15 762	3 840
1942	613	2 919	1 415	1 211	188	10 804	3 332
1941	612	3 065	1 488	1 815	—	13 556	3 698
1940	596	3 279	1 619	3 269	—	25 264	4 648
1939	594	3 326	1 642	3 183	147	33 297	4 766

1) kun landkommunerne.

Grundforbedrings- og landvindingsarbejder.

Over de omfattende grundforbedringsarbejder, der udføres med offentlig støtte i henhold til den herom gældende særlige lovgivning (jfr. lov af 26. februar 1937 med senere tillægslove), udsender landbrugsministeriets grundforbedringskontor løbende statistiske oversigter. Disse oversigter gengives i noget videre bearbejdet skikkelse i de landbrugsstatistiske meddelelser. Også de såkaldte landvindingsarbejder, hvortil der ydes støtte i henhold til Landvindingsloven af 14. november 1940, omhandles i denne forbindelse. Der redegøres for de grundforbedrede arealers størrelse og fordeling efter grundforbedringens art. For dræningsarbejderne, der omfatter over 95 pct. af al grundforbedring, gives endvidere en fordeling på landsdele, hvorved det bliver muligt at belyse dræningens betydning i forhold til det samlede landbrugsareal inden for landets forskellige egne. Også de samlede udgifter, der har været forbundet med grundforbedringerne, heraf specielt arbejdsudgiften, redegøres der for, ligesom statstilskudets størrelse er opgjort.

Grundforbedringsstatistikens hovedresultater meddeles i følgende oversigt.

Oversigten omfatter ikke de mindre betydende arbejder, der er udført som nødhjælpsarbejder i henhold til lov af 26. august 1941. Bortset herfra giver statistikken formentlig en

	Grundforbedret areal	Samlede udgifter		Statistikudets størrelse	
	Ialt ha	Ialt mill. kr.	Pr. ha kr.	Ialt mill. kr.	i pct. af samtlige udgifter
1948	32 928	35,4	1 076	15,4	43
1947	22 342	22,9	1 025	9,8	43
1946	27 530	28,6	1 038	11,1	39
1945	22 106	18,8	850	7,8	41
1944	31 665	23,9	753	10,3	43
1943	33 495	23,6	705	10,3	44
1942	25 794	16,1	625	6,7	41
1941	16 725	9,2	549	4,1	45
1940	14 471	6,4	441	2,1	33
1937—1939	47 619	19,2	404	5,4	28
Ialt	274 675	204,1	743	83,0	41

praktisk taget udtømmende belysning af grundforbedringer-
nes omfang, da der næppe udføres grundforbedringsarbejder
af nævneværdig betydning uden for støttelovgivningens ram-
mer.

Gødningsforbruget.

I de landbrugsstatistiske meddelelser gengives nogle af A/S
Det danske Gødningskompagni og Dansk Andels Gødnings-
forretning udarbejdede oversigter over kunstgødningsforbru-
get, hvortil der føjes nogle supplerende beregninger over for-
bruget af naturgødning, baseret på kendskabet til foderforbru-
gets størrelse. Såvel kunstgødningsforbruget som naturgød-
ningsforbruget er angivet i standardkvaliteterne 18 pct. super-
fosfat, 40 pct. kaligødning og 15½ pct. kvælstofgødning. Gød-
ningsstatistikens hovedresultater findes anført i tabellen på
side 457.

Landbrugets investering.

I forbindelse med sine undersøgelser over nationalproduktet
og nationalindkomsten har Det statistiske Departement fore-
taget nogle beregninger over størrelsen af landbrugets in-
vestering i hvert af årene 1939—45. Undersøgelserne er vide-
reført også for de følgende år, men på basis af oplysninger,

Gødningsforbrug i 1000 tons.

Gødningsår	Forbrug ialt			Heraf kunstgødning		
	18 ^o pct. superfosfat	40 pct. kali-gødning	15 ¹ / ₂ pct. kvælstof-gødning	18 pct. superfosfat	40 pct. kali-gødning	15 ¹ / ₂ pct. kvælstof-gødning
1947/48	830	605	920	395	154	245
1946/47	775	605	970	323	126	266
1945/46	625	545	1 020	147	35	254
1944/45	465	630	920	18 ¹)	140	214
1943/44	430	595	840	14 ¹)	138	197
1942/43	395	570	850	9 ¹)	140	249
1941/42	415	585	885	34	152	283
1940/41	515	660	935	87	191	274
1935/36—39/40 gnsnt.	895	597	1 040	375	99	235

Tallene for gødningsforbrug ialt er noget usikre.

¹) Thomasfosfat.

som er indhentet direkte fra landbrugerne ved partielle tællinger. Investeringen i grundforbedringsarbejder, ajlebeholdere og møddingsteder samt ensilagebeholdere belyses dog ikke gennem tællingerne, idet der herom foreligger oplysninger ad direkte vej, nemlig gennem den statistik, der føres i tilknytning til administrationen af lovgivningen om offentlige tilskud til disse formål.

På grundlag af alle de nævnte kilder er i »Landbrugsstatistik 1947« udarbejdet en sammenfattende oversigt over landbrugets samlede bruttoinvestering i bygninger, maskiner og redskaber samt anlæg i 1939—1947, og for årene 1946 og 1947 er endvidere redegjort for, hvorledes bruttoinvesteringerne fordeler sig på nyinvesteringer samt reparation og vedligeholdelse.

Hovedresultaterne fremgår af opstillingen side 458.

Beløbene er angivet i de respektive års priser, hvorfor de intet direkte siger om investeringernes reelle omfang. For imidlertid at få også dette vigtige forhold belyst har Departementet tillige beregnet investeringsudgiften i faste priser, hvorved pristigningernes indflydelse på resultatet jo forsvinder. Resultatet af beregningerne er anført i oversigten under opstillingen på følgende side.

Landbrugets bruttoinvestering i mill. kr.

	Bygninger	Maskiner, motorer, vogne og redskaber	Grundforbedring og landvinding	Ajlebeholdere og møddingsteder	Ensilagebeholdere	Ialt
1948	122	156	49	5	5	337
1947	113	131	32	3	1	280
1946	89	117	40	3	1	250
1945	50	70	31	2	1	154
1944	100	110	33	2	2	247
1943	160	120	36	3	3	322
1942	165	125	24	4	2	320
1941	100	120	12	3	1	236
1940	95	95	7	8	>	205
1939	85	75	10	>	>	170

Bruttoinvestering ialt i mill. kr.¹⁾

1948	1947	1946	1945	1944	1943	1942	1941	1940	1939
135	120	115	75	125	165	170	135	135	135

¹⁾ Omregnet efter kroneværdien i 1935.

Som det ses, er investeringen efter krigen først i 1948 nået op på samme reelle niveau som i 1939.

Landbrugsproduktionen og dens anvendelse.

Redegørelsen for landbrugsproduktionens størrelse og sammensætning er et af de centrale afsnit i de landbrugsstatistiske meddelelser. Afsnittet bygger på oplysninger fra en række forskellige kilder, hvoraf i første række nævnes Det statistiske Departements egne statistiske undersøgelser samt opgivelser fra statens kornkontor, mejeridriftsstatistikken og de landbrugsministerielle eksportudvalg.

Systematisk er redegørelsen opbygget således, at der først redegøres for, hvor stor en del af den hjemlige høst, der anvendes til menneskeføde og andre formål uden for den animalske landbrugsproduktion, hvorefter det undersøges, hvor meget der bliver tilovers til foderbrug sammen med de importerede fodermidler. Det belyses dernæst, hvilke mængder af animalske produkter dette foderforbrug er resulteret i, og der redegøres for anvendelsen af de enkelte animalske hoved-

varer. For mælkeproduktionens vedkommende følges således den videre forædling til smør, ost, konsummælk m. v. Det vises, hvorledes de enkelte forbrugsvarer fordeles til eksport og hjemligt forbrug, og der sluttes med en sammenfattende oversigt over forskydningerne i den samlede landbrugseksport og den danske befolknings samlede forbrug af levnedsmidler, herunder specielt levnedsmidler, der hidrører fra landbrugsproduktionen.

Det vil af pladshensyn ikke være muligt her at redegøre for de forskellige statistiske metoder, der er anvendt ved produktionsstatistikens udarbejdelse. Interesserede må herom

Korn- og kartoffelhøstens anvendelse i 1000 tons.

	Høstår	1947/48	1946/47	1945/46	1940/41 -44/45 gnsntl.	1935/36 -39/40 gnsntl.
<i>Korn:</i>						
Høsten med fradrag af						
svind	2 815	3 379	3 168	3 089	3 242	
Indførsel ÷ udførsel . . .	74	÷76	÷3	÷17	558	
Til rådighed ialt	2 889	3 303	3 165	3 072	3 800	
Heraf anvendt til:						
udsæd	234	239	233	242	245	
formaling til mel og gryn	538	547	529	489	457	
industrielle formål . . .	68	65	63	54	64	
vognmandsheste m. v.	40	49	58	57	24	
Til rest som foder	2 009	2 403	2 282	2 230	3 010	
<i>Kartofler:</i>						
Høsten med fradrag af						
svind	1 643	1 448	1 448	1 384	1 116	
Indførsel ÷ udførsel . . .	÷275	÷164	÷144	÷25	÷31	
Til rådighed ialt	1 368	1 284	1 304	1 359	1 085	
Heraf anvendt til:						
læggekartofler	343	258	266	243	191	
industrielle formål . . .	123	129	116	130	86	
tyske tropper og flygtninge	22	34	40	19	—	
dansk konsum	530	495	535	500	370	
Til rest som foder	350	368	347	467	438	

henvises til selve hæftet. Derimod skal anføres nogle hovedoversigter til belysning af statistikkens vigtigste resultater.

For de to store afgrøder, der i vid udstrækning finder anvendelse både som råstof i den animalske produktion og til andre formål, nemlig korn og kartofler, vises anvendelsen i foranstående oversigt.

For foderforbrugets vedkommende beregnes såvel foder-værdien i foderenheder som indholdet af fordøjeligt renprotein. Efter beregningerne har foderforbruget været som vist i nedenstående oversigt.

Foderforbrugets størrelse og sammensætning.

	Høstår 1947/48	1946/47	1945/46	1940/41 -44/45 gnsntl.	1935/36 -39/40 gnsntl.
<i>Mill. foderenheder:</i>					
Korn o. lign.	1 976	2 303	2 186	2 091	2 912
Oliekager o. lign.	266	223	206	45	883
Kraftfoder ialt	2 242	2 526	2 392	2 136	3 795
Grovfoder	6 276	7 115	8 031	7 359	7 374
Mælk og valle	560	541	560	494	755
Foder ialt	9 078	10 182	10 983	9 989	11 924
<i>1 000 tons fordøjeligt renprotein:</i>					
Korn o. lign.	149	172	158	153	215
Oliekager o. lign.	71	60	58	15	231
Kraftfoder ialt	220	232	216	168	446
Grovfoder	535	582	702	618	622
Mælk og valle	96	93	97	85	135
Foder ialt	851	907	1 015	871	1 203

Produktionen af mælk, smør, ost, kød, flæsk og æg opgøres også månedvis, og resultaterne offentliggøres sammen med månedsindekstal for den samlede produktion i Statistiske Efterretninger.

I de landbrugsstatistiske meddelelsers sammenfattende oversigt vedrørende landbrugsproduktionen meddeles nogle indekstrækker til belysning af de sideløbende forskydninger i

Den animalske produktion er opgjort til følgende mængder:

Produktionen af animalske landbrugsvarer, 1 000 tons.

	1948	1947	1946	1945	1940-44 gnsntl.	1935-39 gnsntl.
Mælk	4 058	4 106	4 595	4 271	3 881	5 270
Smør	120	125	141	132	130	182
Ost	57	46	52	44	32	33
Okse- og kalvekød..	115	201	179	140	164	176
Svinekød og flæsk ..	177	211	203	186	226	342
Svinefedt	7	9	10	9	10	15
Hestekød	13	9	12	8	5	5
Fåre- og lammekød .	3	4	6	6	2	4
Kød af fjerkræ	20	17	17	15	18	27
Æg	87	62	57	54	59	120

Indeks for samlet pro- duktion, 1935 = 100	69	76	77	69	73	103
---	----	----	----	----	----	-----

produktionen af mælkeprodukter, kød, flæsk og æg, eksporten af disse produkter og de mængder af dem, der er tilført hjemmemarkedet. Disse indekserækker har følgende udseende.

Indeks for mælkeproduktion, kød, flæsk og æg. 1935 = 100.

	Produktion	Eksport	Tilført hjemmemarkedet ¹⁾
1948	69	—	—
1947	76	52	108
1946	77	40	121
1945	69	36	122
1940—44 gnsntl.	73	49	107
1935—39 "	103	106	98

¹⁾ herunder også produkter, forbrugt hos producenterne.

Den stigning i hjemmemarkedstilførslerne, som tallene viser, er naturligvis ikke udtryk for en forøgelse af befolkningens samlede levnedsmiddelforbrug. Den fremkommer på grund af, at visse vigtige importvarer — såsom margarine — efter krigens begyndelse skulle erstattes af et øget forbrug af hjemmeproducerede varer. Forskydningerne i det samlede levnedsmiddelforbrug pr. indbygger illustrerer de landbrugsstatistiske meddelelser bl. a. med følgende oversigt.

Dagligt kalorieforbrug pr. indbygger.

	Antal kalorier hidrørende fra			Kalorieforbrug ialt pr. indbygger
	egentlige landbrugsvarer samt margarine	frugt, grøntsager, vildt og fisk	nydelsesmidler (spiritus, konfekturer o. lign.)	
1948 ¹⁾	2 730	220	140	3 090
1947	2 765	180	150	3 095
1946	2 875	180	145	3 200
1945	2 850	165	130	3 145
1940—44 gnsntl.	2 870	165	110	3 145
1935—39 »	3 110	150	130	3 390

¹⁾ tallene er foreløbige.

Af den samlede nedgang i kalorieforbruget falder omtrent 250 kalorier eller ca. 5 sjettedele på animalske levnedsmidler.

Landbrugets priser.

Et særligt afsnit i de landbrugsstatistiske meddelelser omhandler prisbevægelserne for landbrugets vigtigste salgsvare og produktionsmidler. For så vidt de talmæssige oversigter angår, indeholder afsnittet ikke meget nyt, idet jo også de landbrugsfaglige blade og tidsskrifter løbende orienterer læserne om prisnoteringerne for de vigtigste landbrugsvarer, ligesom Det landøkonomiske Driftsbureau udsender detaljerede månedlige og kvartalsvise redegørelser for prisbevægelserne. I de landbrugsstatistiske meddelelser knytter hovedinteressen sig derfor til de ret indgående kommentarer, der ledsager tallene, og hvori der redegøres for grundlaget for prifsorskydningerne, herunder især eksportprisaftalerne og de særlige prisordninger, der fastsætter de afregningspriser, hvorefter en række vigtige salgsvare afregnes til landbruget.

Arbejdslønnen i landbruget.

Siden 1943 har Det statistiske Departement 2 gange årligt nemlig efter hver af skiftedagene 1. maj og 1. november afholdt tælling vedrørende arbejdslønnen i landbruget. I tiden forud, tilbage til 1921, foretog Det landøkonomiske Driftsbureau årlige undersøgelser over lønningernes størrelse, og der

foreligger således for en årrække på omtrent 30 år talmateriale til belysning af lønningernes bevægelser. Det statistiske Departements undersøgelser angår ligesom Driftsbureauets kun pengelønningerne, ikke værdien af kost og logi, der vanskeligt lader sig opgøre efter en ensartet målestok.

Gennem løntællingerne belyses lønningerne for alle vigtige kategorier af arbejdskraft i landbruget. Der foreligger således særlige opgørelser for forkarle samt forskellige aldersgrupper af karle og piger, endvidere for fodermestre, forskellige aldersgrupper af løse daglejere og for de senere år tillige nogle mere specielle funktionær- og medhjælpergrupper såsom bestyrere, forvaltere, traktorførere og daglejekarle.

For karle og piger opgøres såvel helårs- som halvårs- og månedslønningerne. Man nøjes endvidere ikke med at opgøre gennemsnitslønningernes størrelse, men foretager tillige stærkt specificerede grupperinger af medhjælperne efter størrelsen af den pengeløn, de enkelte får. Man opnår herigennem, idet lønningerne spreder sig stærkt omkring gennemsnittet, et sandere billede af de virkelige lønforhold, end gennemsnitslønningerne er i stand til at give.

Til mere direkte anskueliggørelse af de forholdsmæssige forskydninger i lønningerne udregnes særlige indekstal for karle- og pigelønningerne, de to poster, som vejer særlig stærkt til

Indeks for gennemsnitlige pengelønninger. 1935/36 = 100.

	Karle på 17—20 år			Piger på 18 år og derover		
	Sommer-løn	Vinter-løn	Helårs-løn	Sommer-løn	Vinter-løn	Helårs-løn
1948—49	534	510	525	416	424	418
1947—48	557	504	538	401	403	402
1946—47	482	545	505	338	372	353
1945—46	393	452	414	282	289	291
1944—45	298	362	321	209	243	225
1943—44	226	273	243	169	181	174
1942—43	198	214	204	150	159	154
1941—42	172	185	177	135	142	138
1940—41	153	158	155	127	129	128
1939—40	146	156	150	124	129	126
1938—39	137	142	139	120	123	122